

Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskola
„RISEBA”

**Uzņēmumu ienākuma nodokļa
atliktā maksājuma ieviešana
kā būtisks faktors
Latvijas ekonomikas attīstībā**

Kopsavilkums

Anatolijs Prohorovs
Levs Fainglozs
Velta Jonina

RISEBA darba dokuments 16/9 - 2016
ISBN 978-9984-705-35-4
UDK 336.226.12
Autorzīme Pr766

www.riseba.lv/node/8717

Uzņēmumu ienākuma nodokļa atliktā maksājuma ieviešana kā būtisks faktors Latvijas ekonomikas attīstībā

Kopsavilkums

Anatolijs Prohorovs¹, Ļevs Fainglozs, Velta Jonina

RISEBA darba dokuments 16/9 - 2016

ISBN 978-9984-705-35-4

UDK 336.226.12

Autorzīme Pr766

Latvijā tiek piemērota uzņēmumu ienākuma nodokļa (UIN) samaksas klasiskā sistēma: UIN aprēķina par taksācijas periodu, pamatojoties uz uzņēmuma saņemto peļņu. Igaunijā kopš 2000. g. tiek piemērota nodokļu sistēma, kurā UIN maksājums ir atlikts līdz brīdim, kad peļņa tiek sadalīta dividendēs (turpmāk UIN atliktais maksājums). Latvijā daži pētnieki un uzņēmēji UIN atliktā maksājuma ieviešanu dēvē par nodokļa atcelšanu reinvestētajai peļņai.

Lielākā daļa pētnieku uzskata, ka piekļuve finanšu resursiem ir viens no galvenajiem faktoriem, kas kavē mazo un vidējo uzņēmumu attīstību (*Kraemer-Eis & Lang, 2014²; European Commission, 2014³*). Igaunijā UIN atliktā maksājuma ieviešana ir ļoti būtiski palielinājusi finansējuma pieejamību mazajiem un vidējiem uzņēmumiem. Ieviešot UIN atlikto maksājumu 2000. gadā, Igaunijā uz pusi samazinājās UIN efektīvā likme (*Masso et al., 2011⁴*), kas savukārt samazināja kopējo nodokļu slogu uzņēmumiem. Līdz 2015. gadam UIN likme Igaunijā pakāpeniski tika samazināta par 6 procentpunktiem (no 26 līdz 20 procentiem). Atšķirībā no Latvijas Igaunijā fiziskajām personām netika ieviests nodoklis par ienākumu no dividendēm.

Zinātnisko pētījumu rezultāti rāda, ka mērens nodokļu slogs un uzņēmējdarbību stimulējoši nodokļu režīmi var būtiski ietekmēt kā nodokļu ieņēmumu pieaugumu budžetā, tā arī valstu ekonomikas attīstību kopumā (*Laffer, 2004⁵; Altshuler & and Dietz, 2008⁶; Djankov et al., 2010⁷*).

¹ Korespondējošais autors (tālrunis: +371 29 544 764, e-mail: anatolijs.prohorovs@riseba.lv)

² Kraemer-Eis, H. and Lang, F., 2014, The Importance of Leasing for SME Financing. In: *World Leasing Yearbook 2014*, Euromoney, January 2014, pp. 18-23.

³ European Commission, 2014, Survey on the Access to Finance of Enterprises (SAFE). Analytical Report 2014. Written by Sophie Doove, Petra Gibcus, Ton Kwaak, Lia Smit, Tommy Span, November 2014. Pieejams: http://ec.europa.eu/growth/access-to-finance/data-surveys/safe/index_en.htm (skatīts 31.08.2016).

⁴ Masso, J., Merikull, J., and Vahter, P., 2011, Gross Profit Taxation Versus Distributed Profit Taxation and Firm Performance: Effects of Estonia's Corporate Income Tax Reform. *SSRN Electronic Journal*, March 2011. DOI: 10.2139/ssrn.1793143. Pieejams: <https://www.researchgate.net/publication/228153825> (skatīts 31.08.2016).

⁵ Laffer, A., 2004, The Laffer Curve: Past, Present, and Future. Pieejams:

<http://www.heritage.org/research/reports/2004/06/the-laffer-curve-past-present-and-future> (skatīts 31.08.2016).

Pētījuma mērķi un uzdevumi

Pētījuma mērķis ir novērtēt UIN atliktā maksājuma ieviešanas ietekmi uz papildu nodokļu ieņēmumiem un iekšzemes kopprodukta (IKP) **papildu pieaugumu** Latvijā.

Pētījuma uzdevumi

1. Veikt uzņēmējdarbības aktivitātes, uzņēmumu darbības rādītāju, ārvalstu tiešo investīciju un dažu citu rādītāju analīzi makrolīmenī, kā arī izanalizēt nodokļu ieņēmumus Igaunijā un Latvijā par laikposmu no 1996. līdz 2014. g. (pirms un pēc UIN atliktā maksājuma ieviešanas Igaunijā).
2. Izstrādāt nodokļu ieņēmumu papildu pieauguma un IKP **papildu** pieauguma prognozi 10 gadu periodam, ja Latvijā tiek ieviests UIN atliktais maksājums.

Pētījuma metodoloģija

Nodokļu ieņēmumu papildu pieauguma un IKP papildu pieauguma prognozes aprēķins, ieviešot Latvijā UIN atlikto maksājumu, ir balstīts uz pētījumu rezultātā iegūtiem datiem par rādītāju atšķirībām Igaunijā un Latvijā pirms un pēc 2000. gada Igaunijas nodokļu reformas. UIN atliktā maksājuma ieviešanas prognozes aprēķins ir veikts diviem scenārijiem. Pirmajā scenārijā veikta prognozes aprēķins mikrouzņēmumiem, mazajiem, vidējiem un lielajiem uzņēmumiem, neiekļaujot uzņēmumus ar valsts kapitāla līdzdalību un finanšu sektora uzņēmumus. Otrajā scenārijā prognozē nav iekļauti arī visi lielie uzņēmumi. 1. pielikumā ir attēlota nodokļu ieņēmumu papildu pieauguma un IKP papildu pieauguma prognožu aprēķina loģiskā struktūra.

Iemesli UIN atliktā maksājuma ieviešanai Igaunijā

Par UIN atliktā maksājuma ieviešanas galvenajiem mērķiem Igaunijas politiķi uzskatīja iespēju palielināt investīciju apjomu, radīt jaunas darbavietas un veicināt uzņēmējdarbību (*Masso et al.*, 2010⁸). Savukārt pētnieki, analizējot 2000. gada nodokļu reformu Igaunijā, par tās galveno mērķi uzskata investīciju pieauguma stimulēšanu (*Funke*, 2001⁹, *Masso et al.*, 2011⁴, *Staehr*, 2014¹⁰). Karstens Stērs atzīmē, ka ienākuma nodokļa sistēmas pārmaiņu galveno efektu Igaunijā saistīja ar to, ka uzņēmējiem uzlabosies piekļuve kapitālam (*Staehr*, 2014¹⁰).

Galvenie rezultāti UIN atliktā maksājuma ieviešanai Igaunijā

Pētnieki, kas analizējuši Igaunijas 2000. gada nodokļu reformu, uzskata, ka būtisks uzņēmumu darbības un makroekonomiskās situācijas uzlabojums ir UIN atliktā maksājuma

⁶ Altshuler R. and Dietz R., 2008, Reconsidering Tax Expenditure Estimation: Challenges and Reforms. Rutgers University Working Paper 2008-04.

⁷ Djankov, S., Ganser, T., McLiesh, C., Ramalho, R., and Shleifer, A., 2010, The Effect of Corporate Taxes on Investment and Entrepreneurship. *American Economic Journal: Macroeconomics*, Vol. 2, No. 3, pp. 31-64.

⁸ Masso, J., Meriküll, J., et Vahter, P., 2010, Ettevõtete jaotamata kasumi mittemaksustamise mõju investeeringutele ja majandusarengule: Äriregistri andmete analüüs. Tartu Ülikool, mimeo, lk. 60-102.

⁹ Funke, M., 2001, Determining the Taxation and Investment Impacts of Estonia's 2000 Income Tax Reform. Bank of Finland, Institute for Economies in Transition, BOFIT, Discussion Papers 15.

¹⁰ Staehr, K., 2014, Corporate Income Taxation in Estonia. Is It Time to Abandon Dividend Taxation. *TUT Economic Research Series*, TUTECON Research Brief No. RB-2014/1.

ieviešanas sekas. Mihaels Funke un Holgers Struliks (2003¹¹) atzīmē, ka pats svarīgākais minētās reformas rezultāts ir ekonomiskās izaugsmes paātrināšanās un iedzīvotāju labklājības līmeņa celšanās. Savukārt Jāns Maso un Jānika Merikula norāda, ka reformas rezultātā ir uzlabojusies Igaunijas uzņēmumu efektivitāte un attiecīgi arī to konkurētspēja, tāpat konstatēts, ka četru gadu laikā kopš UIN atliktā maksājuma ieviešanas Igaunijas uzņēmumu investīciju apjoms ir pieaudzis vidēji par 20 procentpunktiem (*Masso & Merikull*, 2011¹²).

Mēs esam aprēķinājuši Igaunijā ieviestā UIN atliktā maksājuma īpatsvaru (efektu) uzņēmumu darbības rādītāju, uzkrāto tiešo ārvalstu investīciju un bezdarba līmeņa pārmaiņās Igaunijā (1. tabula). Pēc mūsu aprēķiniem, UIN atliktā maksājuma ieviešana Igaunijā ir nodrošinājusi papildu izaugsmi vai uzlabojusi mūsu pētījumā aplūkoto mikrolīmeņa un makrolīmeņa rādītājus par 9,3–77,3 procentiem (atkarībā no konkrētā rādītāja).

1. tabula

UIN atliktā maksājuma ieviešanas ietekmes īpatsvars dažu uzņēmējdarbības rādītāju, uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju un bezdarba līmeņa pārmaiņās Igaunijā

Nr.	Rādītājs	Minimālais ietekmes īpatsvars (procentos)
1.	Kopējais pašu kapitāls	57,8 %
2.	Vidējais pašu kapitāls uz vienu uzņēmumu	77,3 %
3.	Uzņēmumu kopējo aktīvu pieaugums	33,1 %
4.	Uzņēmumu blīvums	39,3 %
5.	Kopējais aktīvo uzņēmumu neto apgrozījums	9,3 %
6.	Neto apgrozījums uz vienu iedzīvotāju	38,4 %
7.	Darba ražīgums	33,2 %
8.	Igaunijas uzņēmumu rentabilitāte	73,0 %
9.	Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas	20,5 %
10.	Bezdarba līmenis	47,6 %

Avots: Autoru aprēķini

Mūsu pētījuma, kā arī citu pētnieku (piemēram, *Masso & Merikull*, 2011¹²) darbu rezultāti liecina, ka UIN atliktā maksājuma ieviešana Igaunijā ir izraisījusi tiešu finansiālo efektu, turklāt ir vērojami arī citi efekti. Piemēram, mēs konstatējam, ka iedzīvotāju skaita samazināšanās temps Igaunijā ir palēninājies piecas reizes (2. pielikums). Uzskatām, ka UIN atliktā maksājuma ieviešana ir izraisījusi ķēdes reakciju visā Igaunijas ekonomikā kopumā, un tā darbojas līdz pat šai dienai. Arī Funke un Struliks (2003¹¹) apgalvo, ka, pateicoties UIN atliktā maksājuma ieviešanai, Igaunijā ir notikusi ķēdes reakcija visā ekonomikā, un tā turpināsies līdz brīdim, kad tiks sasniegts jauns labklājības līmenis.

2015. gadā ASV neatkarīgā nodokļu politikas izpētes organizācija *Tax Foundation* jau otro reizi pēc kārtas ierindoja Igaunijas nodokļu sistēmu otrajā vietā starp visām OECD valstīm un atzīmēja: “Svarīgākā un konkurētspējīgākā Igaunijas nodokļu sistēmas iezīme ir UIN sistēma” (*Tax Foundation*, 2015¹³).

¹¹ Funke, M. and Strulik, H., 2003, Taxation, Growth and Welfare: Dynamic Effects of Estonia's 2000 Income Tax Act. Bank of Finland, Institute for Economics in Transition, BOFIT Discussion Papers 10.

¹² Masso, J. and Merikull, J., 2011, Macroeconomic effects of zero corporate income tax on retained earnings. *Baltic Journal of Economics*, Vol. 11, pp. 81-99.

¹³ Tax Foundation, 2015, *International Tax Competitiveness Index 2015*. Washington, DC.

Mēs uzskatām, ka UIN atliktā maksājuma ieviešana ir bijis galvenais virzītājspēks Igaunijas ekonomikā laikposmā no 2000. līdz 2015. gadam un tā joprojām ir Igaunijas uzņēmumu un Igaunijas ekonomikas kopumā konkurētspējas priekšrocību galvenais iemesls.

Uzņēmējdarbības aktivitāte Igaunijā un Latvijā

1. Dati par jaunu uzņēmumu reģistrācijas skaitu un tempiem, par neto uzņēmējdarbības reģistrēšanu, kā arī par reģistrējamo uzņēmumu statūtkapitāla apmēru liecina ne tikai par lejupslīdi, bet arī par ļoti būtisku intereses mazināšanos par uzņēmējdarbību Latvijā (3. pielikums).
2. Latvijā 2010. gadā ieviestā jauno uzņēmumu reģistrācijas stimulēšanas forma ar īpašu nodokļu režīmu (mikrouzņēmuma nodoklis jeb MUN) un iespēju reģistrēt uzņēmumu ar statūtkapitālu 1,42 eiro (mazkapitāla SIA) ne skaita, ne tempa ziņā nav spējusi mazināt pastāvošo plaisu starp Igaunijas un Latvijas jauno uzņēmumu reģistrācijas rādītājiem (4. pielikums).
3. 1999. gadā aktīvi darbojošos uzņēmumu blīvuma rādītājs (uzņēmumu skaits uz vienu tūkstoši iedzīvotāju) Igaunijā bija par 8,9 uzņēmumiem augstāks nekā Latvijā. Piecpadsmit gadu laikā pēc UIN atliktā maksājuma ieviešanas Igaunijā šī starpība ir palielinājusies līdz 34,7 uzņēmumiem (5. pielikums).
4. UIN atliktā maksājuma ieviešana Igaunijā ir ļoti spēcīgi un ilgtermiņā pozitīvi ietekmējusi gan aktīvo uzņēmumu skaita pieaugumu, gan arī jaunu uzņēmumu reģistrēšanas skaitu Igaunijā.

Igaunijas un Latvijas uzņēmumu darbības rādītāji

1. UIN atliktā maksājuma ieviešana mainīja Igaunijas uzņēmumu dividenžu politiku, ekonomiski un psiholoģiski stimulēja uzņēmumu sadalāmās peļņas īpatsvara samazināšanos, kā rezultātā uzņēmumu rīcībā atlikusī peļņa palielinājās par aptuveni 60 procentiem gadā.
2. 1999. gadā Igaunijas uzņēmumu pašu kapitāla kopējais apjoms par 485 miljoniem eiro jeb 11,7 procentiem pārsniedza Latvijas uzņēmumu pašu kapitālu. Līdz 2014. gada beigām šī starpība bija palielinājusies līdz 20 miljardiem 833 miljoniem eiro un pārsniegusi Latvijas uzņēmumu pašu kapitālu jau par 108 procentiem jeb 2,08 reizes (6. pielikums). Igaunijas uzņēmumu pašu kapitāla ikgadējais pieaugums laika periodā no 2000. līdz 2014. gadam bija par 4,7 procentpunktiem lielāks nekā Latvijas uzņēmumu pašu kapitāla pieaugums.
3. 1999. gadā viena Igaunijas uzņēmuma vidējais pašu kapitāls par 15 procentiem pārsniedza analogisku viena Latvijas uzņēmuma rādītāju. 2014. gadā viena Igaunijas uzņēmuma vidējais pašu kapitāls jau par 91 procentu pārsniedza analogisku viena Latvijas uzņēmuma rādītāju.
4. UIN atliktā maksājuma ieviešana Igaunijā ir devusi ļoti lielu Igaunijas uzņēmumu rentabilitātes pieaugumu. Laika periodā no 2000. līdz 2014. gadam 2000. gada nodokļu reformas ietekmes apjoms uz Igaunijas uzņēmumu rentabilitātes pieaugumu veido 73,0 procentus no kopējā Igaunijas uzņēmumu rentabilitātes pieauguma.

5. Laika posmā no 2000. līdz 2014. gadam Igaunijas uzņēmumu gada vidējā kopējā peļņa ir pārsniegusi Latvijas uzņēmumu gada vidējo kopējo peļņu 2,84 reizes (vidēji par 1,482 miljardiem eiro gadā). Tādējādi 15 gadu laikā kopš UIN atliktā maksājuma ieviešanas Igaunijā Igaunijas uzņēmumu kopējā peļņa ir pārsniegusi Latvijas uzņēmumu kopējo peļņu par 22,2 miljardiem eiro.
6. Latvijas uzņēmumu finanšu neatkarības koeficients 2014. gadā bija 1,45 reizes zemāks nekā Igaunijas uzņēmumiem, kaut gan līdz UIN atliktā maksājuma ieviešanai Igaunijā finansiālās neatkarības koeficients Latvijas uzņēmumos bija pavisam nedaudz augstāks nekā Igaunijas uzņēmumu finansiālās neatkarības koeficients (7. pielikums).
7. Salīdzinājumā ar tradicionālo UIN nodokļu sistēmu, kas Igaunijā darbojās līdz 2000. gadam, UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā gan 2013., gan 2014. gadā Igaunijas uzņēmumos attīstībai saglabājās papildu 800 miljoni eiro.
8. Igaunijas uzņēmumu kopējais neto apgrozījums 2014. gadā bija par 5,54 miljardiem eiro jeb par 10,7 procentiem lielāks nekā Latvijas uzņēmumu kopējais neto apgrozījums (1999. gadā Igaunijas un Latvijas uzņēmumu kopējā neto apgrozījuma starpība bija 1,4 miljardi eiro par labu Igaunijai).
9. 2014. gadā Igaunijas uzņēmumu kopējais neto apgrozījums uz vienu iedzīvotāju sasniedza 43 618 eiro, bet analogiskais rādītājs Latvijā – 25 906 eiro. Piecpadsmit gadu laikā kopš UIN atliktā maksājuma ieviešanas Igaunijā starpība starp uzņēmumu kopējo neto apgrozījumu Igaunijā un Latvijā uz vienu iedzīvotāju ir palielinājusies no 4532 eiro līdz 17 712 eiro jeb ir pieaugusi 3,9 reizes. Igaunijas 2000. gada nodokļu reformas efekts attiecībā uz darba ražīgumu sasniedza 33,2 procentus. Šie dati liecina par Igaunijas 2000. gada nodokļu reformas pozitīvo ietekmi uz darba ražīgumu, kā arī uz uzņēmumu darbības un ekonomikas efektivitāti kopumā.

Ārvalstu tiešās investīcijas Igaunijā un Latvijā

1. UIN atliktā maksājuma ieviešana Igaunijā ir nodrošinājusi aptuveni 20,5 procentu pieaugumu uzkrātajām ārvalstu tiešajām investīcijām (8. pielikums).
2. Laika periodā no 2000. līdz 2015. gadam uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju palielinājums Igaunijā, rēķinot uz vienu iedzīvotāju, sasniedza 11,2 tūkstošus eiro, bet Latvijā – 5,9 tūkstošus eiro. Tas nozīmē, ka uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju pieaugums uz vienu iedzīvotāju Igaunijā šajā periodā bija par 90 procentiem lielāks nekā Latvijā.
3. UIN atliktā maksājuma ieviešanas gadījumā Latvijā (ar nosacījumu, ka uzņēmumu nodokļu slogs būtiski neatšķiras no nodokļu sloga Igaunijā) ikgadējais uzkrāto ārvalstu tiešo investīciju pieaugums palielināsies vismaz par papildu 200 miljoniem eiro.

Bezdarba līmeņa un iedzīvotāju skaita izmaiņu rādītāji Igaunijā un Latvijā

1. UIN atliktā maksājuma ieviešana Igaunijā ir būtiski sekmējusi bezdarba līmeņa samazināšanos līdz pietiekami zēmam līmenim (no 14,6 procentiem 2000. gadā līdz 6,2 procentiem 2015. gadā). Latvijā 2000. gadā bezdarba līmenis bija nedaudz zemāks nekā Igaunijā, proti, 14,3 procenti, bet 2015. gadā – 9,9 procenti. Tātad bezdarba līmenis Latvijā 2015. gadā bija 1,6 reizes augstāks nekā Igaunijā (9. pielikums).
2. Igaunijā 2000. gada nodokļu reforma ir būtiski (pieckārtīgi) palēninājusi iedzīvotāju skaita samazināšanās tempu (2. pielikums).
3. Līdz ar iedzīvotāju izceļošanu no Latvijas IKP pieaugums ik gadu samazinās par aptuveni 1,0 procentpunktu, bet, ieviešot UIN atlikto maksājumu, samazinājums var sarukt līdz 0,2–0,3 procentpunktiem.

Nodokļu slogs un nodokļu ieņēmumi budžetā Igaunijā un Latvijā

1. Saistībā ar UIN atliktā maksājuma ieviešanu Igaunijā efektīvā UIN likme samazinājās divas reizes, tomēr tas izraisīja nevis kopējo nodokļu ieņēmumu samazināšanos Igaunijas budžetā, bet gan būtisku un ilgstošu to palielināšanos jau pirmajā nodokļu reformas gadā (10. pielikums).
2. Kopš 2000. gada UIN apmērs Igaunijā ir progresīvs un atkarīgs no tā, kāda daļa no uzņēmuma peļņas tiek sadalīta dividendēs.
3. UIN atliktā maksājuma ieviešana ir izdevīga gan uzņēmumiem, kuru mērķis ir attīstība, gan arī valstij, jo tā ir nodrošinājusi ievērojamu papildu ekonomisko izaugsmi un labklājības celšanos, kā arī nodokļu ieņēmumu pieaugumu Igaunijas budžetā.
4. Mērenas nodokļu likmes un investīcijas stimulējoša nodokļu politika ir tieši tā kombinācija, kas ietekmējusi un joprojām pozitīvi ietekmē ne tikai uzņēmējdarbības un investīciju aktivitāti, bet arī nodokļu ieņēmumu apjomu Igaunijas budžetā, paplašinot nodokļu bāzi un samazinot ēnu ekonomikas līmeni.
5. Uzņēmumu ienākumu nodokļu aplikšanas sistēma, kas Igaunijā pastāv kopš 2000. gada nodokļu reformas, nodrošina vienmērīgākus un prognozējamākus ieņēmumus Igaunijas budžetā, tostarp arī krīzes periodos.
6. Latvijas uzņēmumiem ir pārāk liels nodokļu slogs, un tas ierobežo uzņēmējdarbības aktivitāti, kā arī rada šķēršļus vietējo un ārvalstu uzņēmumu attīstībai un investīciju aktivitātei. Šo faktoru kopums neveicina nodokļu ieņēmumu apjoma palielināšanos Latvijas budžetā.

IKP papildu pieauguma un budžeta nodokļu ieņēmumu papildu pieauguma prognoze gadījumā, ja Latvijā tiks ieviests UIN atliktais maksājums

1. Gada vidējā IKP **papildu pieaugums** desmit gadu laikā no UIN atliktā maksājuma ieviešanas brīža Latvijā atbilstoši pirmajam scenārijam (iekļaujot lielos uzņēmumus), būs 2,57 procenti, bet atbilstoši otrajam scenārijam (neiekļaujot lielos uzņēmumus) – 2,16 procenti. UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā Latvijā desmitajā gadā gada IKP **papildu** pieaugums (salīdzinājumā ar 2014. gadu) pēc pirmā scenārija (ieskaitot lielos uzņēmumus) būs 28,9 procenti (6,8 miljardi eiro), bet pēc otrā scenārija (neiekļaujot lielos uzņēmumus) 23,81 procenti (5,6 miljardi eiro). Aprēķinu rezultāti

IKP papildu pieaugumam un papildu nodokļu ieņēmumiem Latvijas budžetā ir norādīti 11. un 12. pielikumā.

2. Pēc UIN atliktā maksājuma pirmā darbības gada Latvijā ikgadējie **papildieņēmumi** no nodokļiem sasniegs 10–18 miljonus eiro (atkarībā no izvēlēta scenārija). Trešajā gadā gada papildieņēmumi no nodokļiem sasniegs 346–416 miljonus eiro, piektajā gadā 781–960 miljonus eiro, bet desmitajā gadā 1678–2037 miljonus eiro (atkarībā no izvēlēta scenārija).

Prognozes rezultātu pārbaude un konservatīvuma līmeņa izvērtējums

Pārbaudot iegūtos prognozes rezultātus, mēs izmantojām alternatīvo metodi, kas balstīta uz akselerācijas koeficientu (pētījuma 8.2 sadaļa). Scenārijā, kurā UIN atliktais maksājums var tikt piemērots visām uzņēmumu grupām (ieskaitot lielos uzņēmumus), mūsu aprēķinātās prognozes rezultāti izrādījās par 0,07 procentpunktiem augstāki, nekā izmantojot kontroles metodiku. Scenārijā, kurā UIN atliktais maksājums var tikt piemērots tikai mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, mūsu aprēķinātie prognozes rādītāji izrādījās par 0,34 procentpunktiem zemāki, nekā izmantojot kontroles metodiku.

Salīdzinājuši prognozes rādītājus un rādītājus, kas iegūti ar kontroles metodiku, varam secināt, ka mūsu sagatavotajai Latvijas IKP papildu pieauguma (un budžeta ieņēmumu papildu pieauguma) prognozei, ieviešot Latvijā līdz uzņēmumu peļņas sadales brīdim atlikto UIN maksājumu, ir augsta ticamības pakāpe.

Prognozes aprēķinos esam balstījušies nevis uz optimistiskiem, bet gan uz konservatīviem skaitļiem un datiem (13. pielikums). Pamatojoties uz 13. pielikumā minētajiem nosacījumiem un faktiem, kurus izmantojām aprēķinos par Latvijas IKP papildu pieauguma un budžeta ieņēmumu papildu pieauguma prognozi, ieviešot Latvijā UIN atlikto maksājumu, mēs uzskatām, ka aprēķinātās prognozes rezultāti ir konservatīvi.

Slēdziens

2000. gada nodokļu reformas rezultāti Igaunijā liecina, ka, pateicoties kopējo nodokļu sloga samazināšanai uzņēmumiem un UIN atliktā maksājuma ieviešanai, uzņēmumu rīcībā esošo finanšu resursu apjoms katru gadu ir palielinājies aptuveni par 60 procentiem. Šī iemesla dēļ Igaunijas uzņēmumos ir ievērojami uzlabojušies finanšu rādītāji, būtiski pieaudzis investīciju potenciāls, darba produktivitāte un konkurētspēja. Kopējā nodokļu sloga samazināšana uzņēmumiem un UIN atliktā maksājuma ieviešana ir padarījusi Igauniju pievilcīgāku vietējiem un ārvalstu uzņēmumiem un uzņēmējiem, un līdz ar to ir sekmējusi uzņēmējdarbības aktivitāti.

UIN atliktā maksājuma ieviešana, tāpat arī kopējā nodokļu sloga apmēru samazināšana Igaunijas uzņēmumiem (un stabilas nodokļu sistēmas esamība), palielinoties nodokļu maksātāju skaitam un samazinoties ēnu ekonomikas īpatsvaram uzņēmumos, ir nodrošinājusi kopējo nodokļu ieņēmumu palielināšanos Igaunijas budžetā, nevis to samazināšanos. Tā rezultātā ar mazāku Igaunijas uzņēmumiem uzlikto nodokļu slogu (ieskaitot darbaspēka nodokļus) 2014. gadā budžeta īpatsvars Igaunijas IKP sasniedza 34,37 procentus (Latvijā 29,89 procenti). Turklāt UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā ļoti būtiski ir pieaugusi

uzņēmējdarbības un investīciju aktivitāte, kas savukārt ir nodrošinājusi ievērojamu Igaunijas ekonomikas rādītāju izaugsmi.

Balstoties uz pētījumā iegūtajiem datiem, varam izdarīt vairākus secinājumus.

1. UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā Igaunijas uzņēmumi no valdības ir saņēmuši signālu un ekonomisku veicināšanas stimulu uzņēmumu attīstīšanai. UIN atliktā maksājuma ieviešana turpmākajos gados (pēc 2000. gada) noteica ekonomisko aģentu uzvedību Igaunijā – tie arvien vairāk orientējās uz attīstību un investīcijām.
2. Igaunijas valdības lēmums ieviest UIN atlikto maksājumu lielā mērā bija ne tikai ekonomisks stimuls, bet arī ekonomiskās uzvedības principiem atbilstošs psiholoģisks instruments, un tā ietekmē uzņēmumi ir ievērojami samazinājuši dividendēs sadalāmo peļņas daļu.
3. UIN atliktais maksājums ir galvenais faktors, kas ļoti būtiski palielinājis uzņēmumu darbības rādītājus un uzņēmējdarbības aktivitāti Igaunijā.
4. No 2000. līdz 2015. gadam UIN atliktā maksājuma ieviešana ir bijusi galvenais Igaunijas ekonomikas virzītājspēks, un šī reforma joprojām ir Igaunijas uzņēmumu un, domājams, visas Igaunijas ekonomikas konkurētspējas priekšrocību galvenais iemesls.
5. UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā Igaunijas budžets ir saņēmis ievērojamus nodokļu **papildieņēmumus**. No kopējā nodokļu ieņēmumu pieauguma 38,7 procentu apmērā Igaunijas budžetā pirmajos trīs gados kopš 2000. gada nodokļu reformas ieviešanas, apmēram 50 procentus ir nodrošinājusi UIN atliktā maksājuma ieviešana.
6. Latvijai samērā īsā laika periodā ir jāveic neordināri pasākumi ekonomiskās izaugsmes aktivizēšanai. Šiem pasākumiem ir jānodrošina nozīmīga uzņēmējdarbības un investīciju aktivitātes pastiprināšanās Latvijā.
7. UIN atliktā maksājuma ieviešana Latvijā nav vienkārši būtisks, bet gan ārkārtīgi būtisks faktors ekonomikas attīstības paātrināšanai, uzņēmējdarbības un investīciju aktivitātes pieaugumam un ļoti ievērojamam papildu nodokļu ieņēmumu pieaugumam budžetā.
8. Lai panāktu maksimālu efektivitāti, kā arī citu iemeslu dēļ, kas detalizēti parādīti mūsu pētījuma 7.2. sadaļā, mēs uzskatām, ka ir lietderīgi UIN atlikto maksājumu ieviest ne tikai mazajiem un vidējiem, bet arī lielajiem uzņēmumiem. Galvenie iemesli UIN atliktā maksājuma piemērošanas mērķtiecībai attiecībā uz lielajiem uzņēmumiem ir norādīti 14. pielikumā.
9. Ieviešot UIN atlikto maksājumu, nodokļu **papildieņēmumi** budžetā un IKP (ekonomikas) un labklājības papildu pieaugums ir sekundāri efekti, kas atkarīgi no uzņēmumu kvalitatīvas un kvantitatīvas izaugsmes, no vietējo un ārvalstu uzņēmumu investīciju aktivitātes, kā arī no fizisko personu investīciju apjoma uzņēmumu kapitālā. Nodokļu ieņēmumu pieaugumu izraisa tieši uzņēmumu kvalitatīvā un kvantitatīvā izaugsme (ar nosacījumu, ka pastāv stabila un atbalstoša investīciju nodokļu politika un mērens nodokļu slogs, kas atbilst valsts pievilcības līmenim investīciju jomā).
10. Uzņēmēju apmierinātība ar esošo nodokļu režīmu, tāpat arī optimālais nodokļu slogs un visu uzņēmumu attīstību stimulējošais UIN atliktais maksājums ir iemesls ievērojami mazākam ēnu ekonomikas apjomam Igaunijas uzņēmumos salīdzinājumā ar Latviju.

11. UIN atliktā maksājuma ieviešana var 2–3 reizes saīsināt termiņu, kāds Latvijai nepieciešams Eiropas vidējo labklājības rādītāju sasniegšanai.

Efeki, kurus Igaunijas uzņēmumos un ekonomikā izraisīja UIN atliktā maksājuma ieviešana, bija iespējami tāpēc, ka Igaunijas valdība piemēroja piedāvātos ekonomikas teorijas noteikumus, tādējādi radot labvēlīgus apstākļus, kas nepieciešami ekonomikas atdzīvināšanai atbilstoši investīciju paātrināšanas teorijas noteikumiem.

Atbilstoši piedāvājumā ietvertajiem ekonomikas teorijas noteikumiem optimāls uzņēmumu nodokļu sloga lielums salīdzinājumā ar augstāku lielumu nodrošina lielāku fiskālo efektu (*Laffer, 2004*⁵). Nodokļu sloga samazināšana un no tās izrietošais uzņēmējdarbības aktivitātes pieaugums ir radījis priekšnosacījumus ļoti būtiskam investīciju potenciāla pieaugumam Igaunijā. Iznākumā Igaunijā ir ievērojami pieaugusi privātā kapitāla investīciju aktivitāte un ekonomikā sākusies ķēdes reakcija. Cikliskā reakcija rodas tāpēc, ka ekonomiskās reakcijas un efekti, kas Igaunijas uzņēmumos parādījās UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā, cikliski atkārtojas. Tā kā katrs jaunais cikls sākas augstākā līmenī, attiecīgi palielinās arī ekonomiskie efekti. Sevišķi jāuzsver fakts, ka UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā ir augusi tieši privātā kapitāla investīciju aktivitāte. Tas ir svarīgi tāpēc, ka privātajiem ieguldījumiem ir lielāka ietekme uz ilgtermiņa ekonomisko izaugsmi nekā valdības investīcijām (*Khan & Reinhart, 1990*¹⁴). Igaunijā notikusī ķēdes reakcija atbilst investīciju paātrinājuma teorijas noteikumiem (šī teorija ir pazīstama arī kā multiplikatora-akseleratora modelis jeb Hansena-Samuelsona modelis (*Samuelson, 1939*¹⁵)).

Pateicības

Izsakām pateicību RISEBA zinātniskajai padomei, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras semināra dalībniekiem, kā arī Kārlim Ketneram un Jūlijai Bistrovai par sniegtajiem komentāriem. Mēs vēlamies izteikt pateicību Ilonai Beiziterei un Marinai Plisei, kas palīdzēja iegūt un apkopot datus par Latvijas uzņēmumiem.

Pateicamies Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras Krišjāņa Valdemāra fondam, kas nodrošināja pētījuma finansiālo atbalstu.

¹⁴ Khan, M. and Reinhart, C., 1990, Private Investment and Economic Growth in Developing Countries. In: *World Development*, Vol. 18, pp. 19-27.

¹⁵ Samuelson, P., 1939, Interactions Between the Multiplier Analysis and the Principle of Acceleration. *Review of Economic Statistics*, Vol. 21, No. 2, pp. 75–78. DOI: 10.2307/1927758.

Pielikumi

1. pielikums

Budžeta ieņēmumu papildu pieauguma un IKP papildu pieauguma prognozes aprēķinu loģiskā struktūra

Nr.	Aprēķina loģiskā struktūra
1.	Prognoze UIN ieņēmumiem Latvijas budžetā pirmajos piecos gados tika aprēķināta proporcionāli izmaiņām, kas notikušas UIN ieņēmumos Igaunijas budžetā pirmajos piecos gados pēc nodokļu reformas ieviešanas.
2.	Prognozējamie UIN ieņēmumi Latvijas budžetā no sestā līdz desmitajam gadam tika aprēķināti proporcionāli ikgadējā papildu kopējā neto apgrozījuma tempu pieaugumam Latvijas uzņēmumos.
3.	Ikgadējais kopējais papildu neto apgrozījuma pieauguma temps Latvijas uzņēmumos tika noteikts kā starpība starp kopējā neto apgrozījuma pieaugumu Igaunijas un Latvijas uzņēmumos laikposmā no 2011. līdz 2014. gadam. Prognozes konservatīvuma nodrošināšanai šā pētījuma autori samazināja aprēķinātos pieauguma tempus par 15 procentiem. Rezultātā, Latvijas uzņēmumu gada pieauguma neto apgrozījuma pieauguma aprēķināšanai tika izmantots koeficients 6,46.
4.	Iespējamās UIN ieņēmumu apjoma izmaiņas Latvijas budžetā tika aprēķinātas kā starpība starp prognozējamiem UIN ieņēmumiem budžetā un UIN ieņēmumiem budžetā 2014. gadā.
5.	Papildu darbavietu skaits tika aprēķināts, pamatojoties uz vidējo darbinieku skaitu vienā uzņēmumā 2014. gadā (6 darbinieki) un prognozēto uzņēmumu skaitliskā pieauguma tempu. Aprēķinot papildu darbavietu skaitu, tika pieņemts, ka bezdarba līmenis nebūs zemāks par 5 procentiem.
6.	Sociālā budžeta ekonomija bezdarbnieku skaita samazināšanās rezultātā tika aprēķināta kā bezdarbnieku pabalstu izmaksu samazinājums, bezdarbniekiem iekārtojoties darbā.
7.	Papildu ieņēmumi no jaunu darbavietu radīšanas tika aprēķināti kā ieņēmumi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa un darba ņēmēju un uzņēmumu nomaksātā sociālā nodokļa. Darba samaksas pieauguma temps privātajā sektorā tika aprēķināts kā vidējais rādītājs laika posmā no 2011. līdz 2015. gadam (5,12 procenti). Aprēķinos tika izmantoti vidējās bruto darba algas apmēri privātajā sektorā 2015. gadā.
8.	Papildieņēmumi budžetā no PVN, kas saistīti ar patēriņa izdevumu pieaugumu, tika aprēķināti kā nomaksātā PVN apjoms no 85% papildu nodarbināto darbinieku neto algas.
9.	Papildieņēmumi budžetā no PVN, kas saistīti ar Latvijas uzņēmumu neto apgrozījuma palielināšanos, tika aprēķināti proporcionāli ikgadējā uzņēmumu neto apgrozījuma pieauguma tempa prognozei. Aprēķinos tika izmantots Latvijas budžetā nomaksātā PVN apjoms 2014. gadā.
10.	Papildu fiskālais efekts no ikgadējā ēnu ekonomikas līmeņa samazinājuma tika aprēķināts 0,18 procentu apmērā no 2014. gada Latvijas IKP rādītāja.
11.	Budžeta ieņēmumu daļas pieaugums tika aprēķināts kā nodokļu papildieņēmumu summa budžetā no visiem iepriekš minētajiem faktoriem.
12.	IKP pieaugums tika aprēķināts, balstoties uz budžeta ieņēmumu daļas un Latvijas IKP apmēra attiecību 2014. gadā (0,2989).
13.	Ikgadējā vidējā IKP papildu pieauguma tempa rādītāja aprēķināšanai tika izmantota vidējā ģeometriskā vērtība.

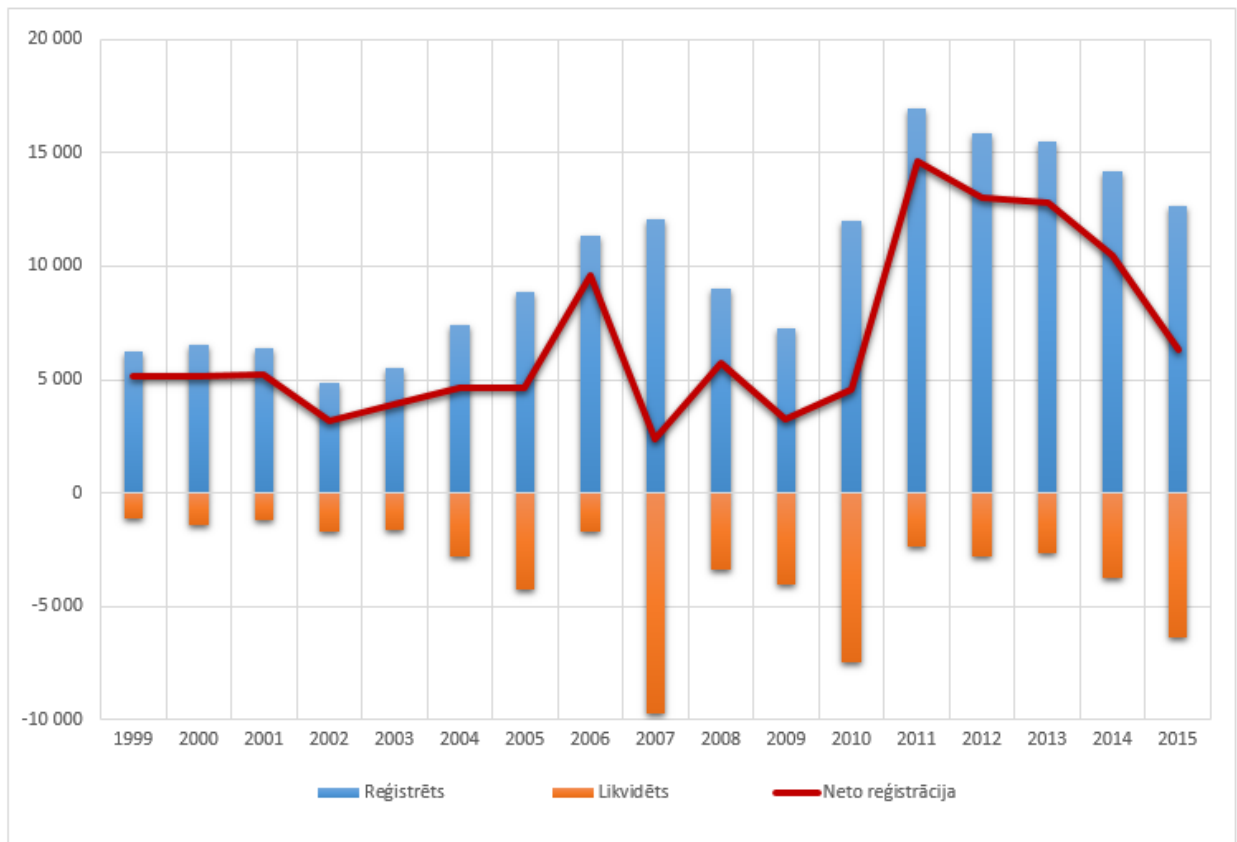
2. pielikums

Iedzīvotāju skaitliskās izmaiņas Igaunijā un Latvijā no 1996. līdz 2015. gadam

Gads	Iedzīvotāju skaits		Ikgadējās iedzīvotāju skaitliskās izmaiņas		Ikgadējās iedzīvotāju skaitliskās izmaiņas, %	
	Igaunija	Latvija	Igaunija	Latvija	Igaunija	Latvija
1996	1 425 192	2 469 531	-	-	-	-
1997	1 405 996	2 444 912	-19 196	-24 619	-1,3%	-1,0%
1998	1 393 074	2 420 789	-12 922	-24 123	-0,9%	-1,0%
1999	1 379 237	2 399 248	-13 837	-21 541	-1,0%	-0,9%
2000	1 401 250	2 381 715	22 013	-17 533	1,6%	-0,7%
2001	1 392 720	2 353 384	-8530	-28 331	-0,6%	-1,2%
2002	1 383 510	2 320 956	-9210	-32 428	-0,7%	-1,4%
2003	1 375 190	2 299 390	-8320	-21 566	-0,6%	-0,9%
2004	1 366 250	2 276 520	-8940	-22 870	-0,7%	-1,0%
2005	1 358 850	2 249 724	-7400	-26 796	-0,5%	-1,2%
2006	1 350 700	2 227 874	-8150	-21 850	-0,6%	-1,0%
2007	1 342 920	2 208 840	-7780	-19 034	-0,6%	-0,9%
2008	1 338 440	2 191 810	-4480	-17 030	-0,3%	-0,8%
2009	1 335 740	2 162 834	-2700	-28 976	-0,2%	-1,3%
2010	1 333 290	2 120 504	-2450	-42 330	-0,2%	-2,0%
2011	1 329 660	2 074 605	-3630	-45 899	-0,3%	-2,2%
2012	1 325 217	2 044 813	-4443	-29 792	-0,3%	-1,4%
2013	1 320 174	2 023 825	-5043	-20 988	-0,4%	-1,0%
2014	1 315 819	2 001 468	-4355	-22 357	-0,3%	-1,1%
2015	1 313 271	1 986 096	-2548	-15 372	-0,2%	-0,8%

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Eurostat datiem (2016)

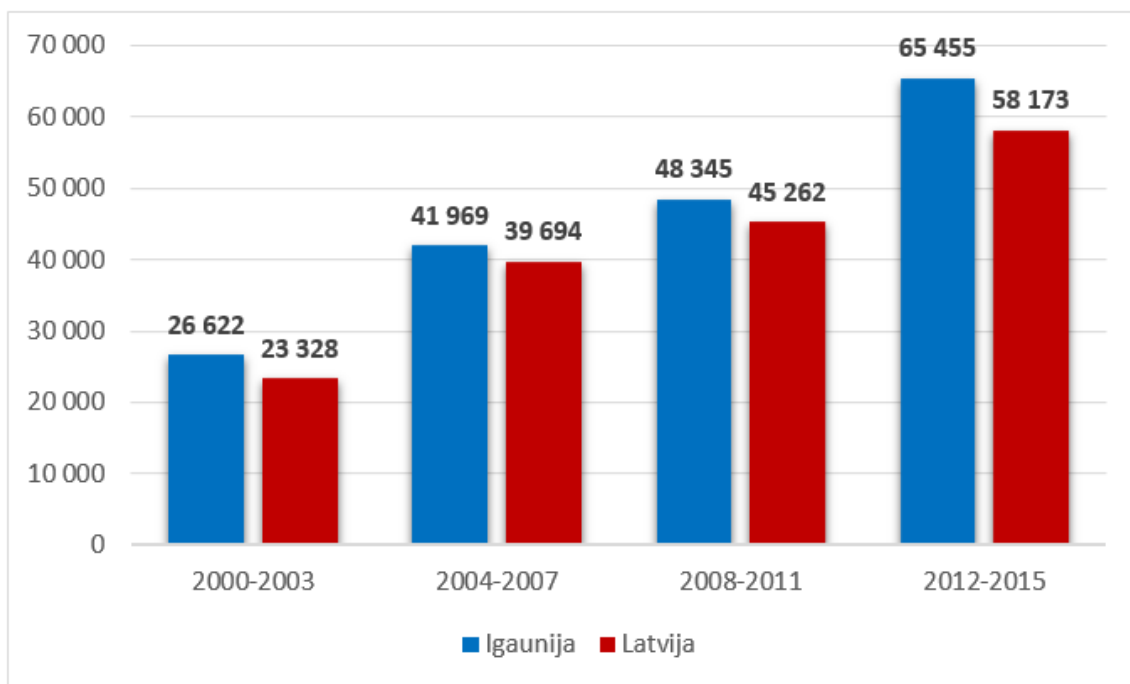
3. pielikums

Reģistrēto un likvidēto uzņēmumu (SIA, AS, komandītsabiedrību un pilnsabiedrību) skaits Latvijā laika periodā no 1999. līdz 2015. gadam

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra datiem (2016)

4. pielikums

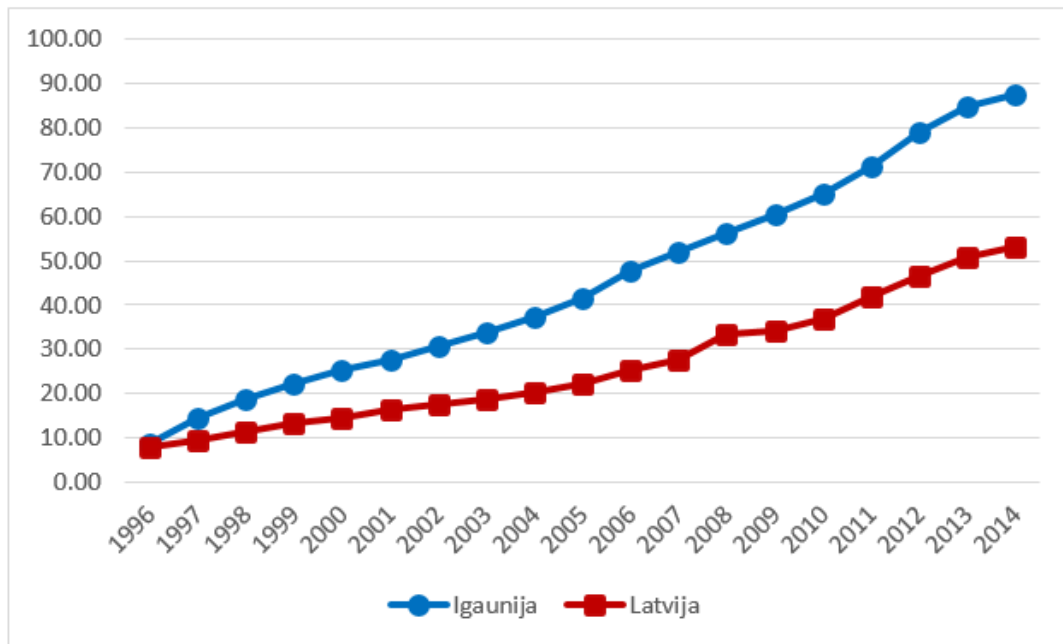
Uzņēmumu reģistrācijas rādītāji Igaunijā un Latvijā, 2000–2015

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Igaunijas Reģistru un informācijas sistēmu centra (2016) un Latvijas Republikas Uzņēmumu reģistra (2016) datiem

5. pielikums

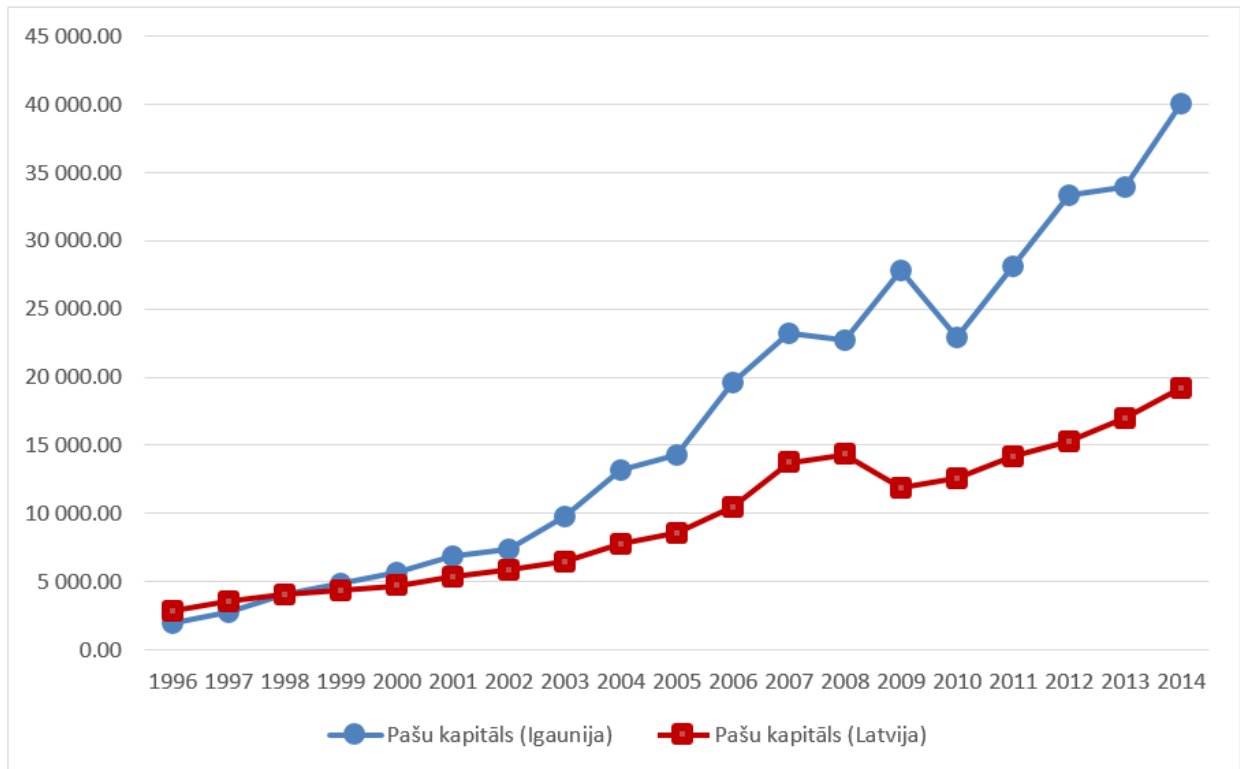
Aktīvi darbojošos uzņēmumu blīvums Igaunijā un Latvijā, 1996–2014

Avots: autoru izstrāde, balstoties uz Igaunijas Reģistru un informācijas sistēmu centra (2016), Lursoft (2016) un Eurostat (2016) datiem

6. pielikums

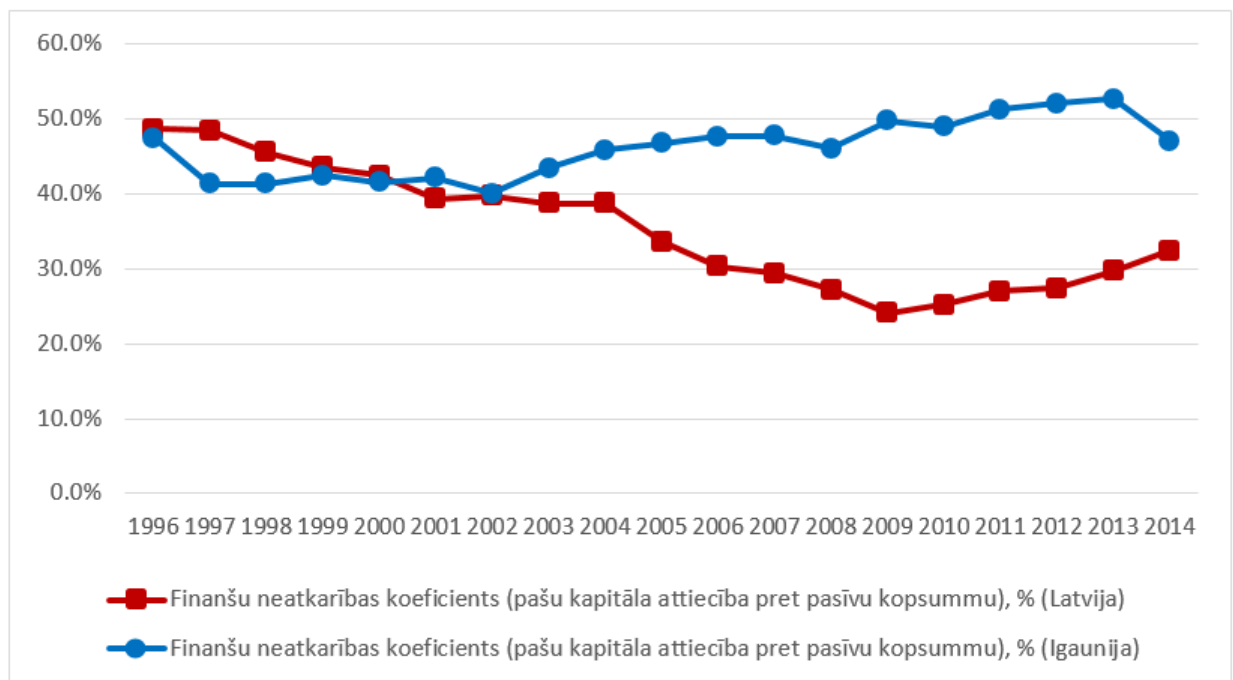
Igaunijas un Latvijas uzņēmumu kopējā pašu kapitāla salīdzinājums, 1996–2014 (milj. eiro)

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Igaunijas Reģistru un informācijas sistēmu centra (2016) un Lursoft (2016) datiem

7. pielikums

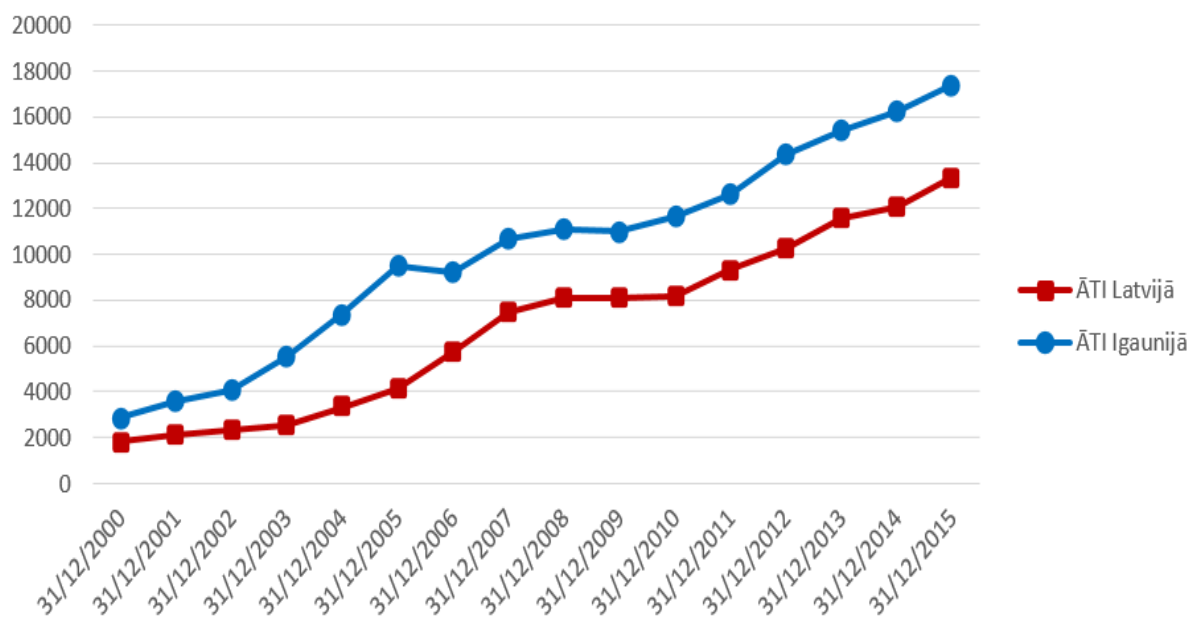
Uzņēmumu finanšu neatkarības koeficienta lielums Igaunijā un Latvijā, 1996–2014

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Igaunijas Reģistru un informācijas sistēmas centra (2016) un Lursoft (2016) datiem

8. pielikums

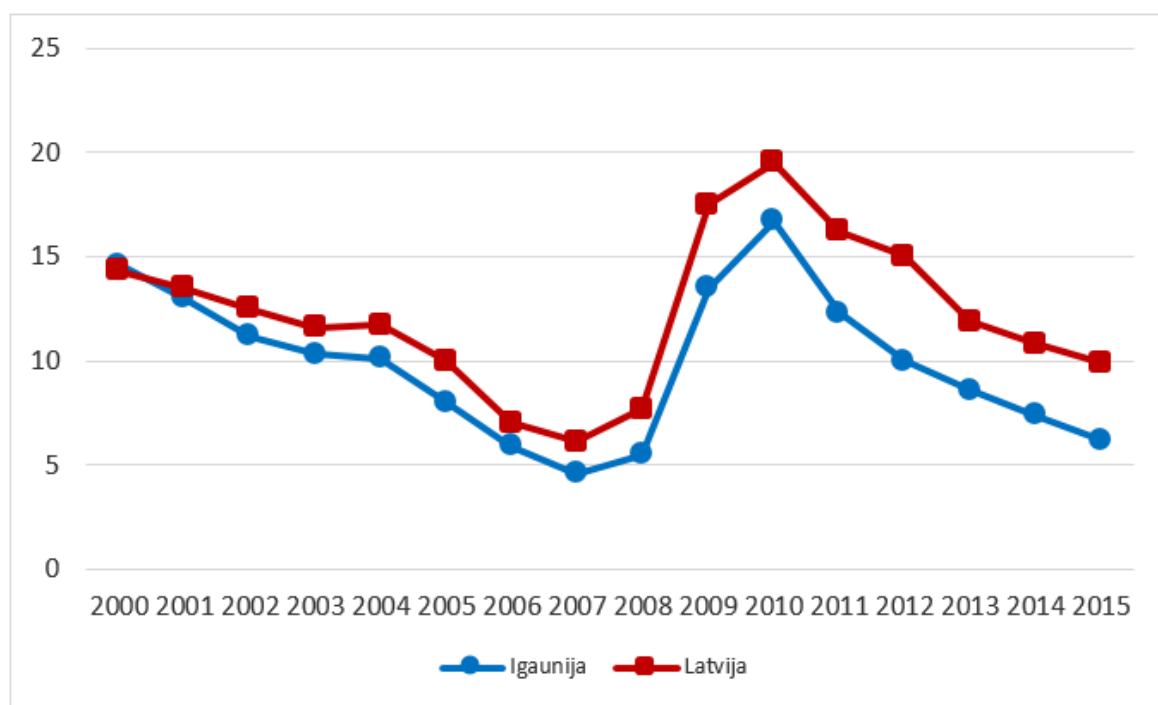
Uzkrātās ārvalstu tiešās investīcijas (ĀTI) Igaunijā un Latvijā, 2000–2015 (milj. eiro)

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Latvijas Bankas (2016) un Eesti Pank (2016) datiem

9. pielikums

Bezdarba līmenis Igaunijā un Latvijā, 2000–2015

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Eurostat (2016) datiem

10. pielikums

Kopējais nodokļu ieņēmumu apjoms Igaunijas un Latvijas budžetā, 1996–2014 (milj. eiro)

Valsts	Rādītājs	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Latvija	Kopējie nodokļu ieņēmumi (ODA) un neto sociālās iemaksas (D61)	1379,2	1664,8	1917,0	1965,4	2019,7	2142,6	2352,9	2644,3	3061,8	3798,0
Valsts	Rādītājs	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Latvija	Kopējie nodokļu ieņēmumi (ODA) un neto sociālās iemaksas (D61)	4920,5	6387,2	6827,7	5178,2	5021,7	5649,7	6264,1	6544,9	6879,2	
Valsts	Rādītājs	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Igaunija	Kopējie ieņēmumi no nodokļiem	1246,7	1536,6	1717,4	1753,6	1922,3	2122,9	2431,5	2700,7	3028,6	3367,3
Valsts	Rādītājs	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Igaunija	Kopējie ieņēmumi no nodokļiem	4118,8	5066,5	5186,2	4951,9	4900,2	5256,2	5685,6	5997,7	6450,7	

Avots: Autoru izstrāde, balstoties uz Igaunijas Centrālā statistikas biroja (2016) un Latvijas Centrālās statistikas pārvaldes(2016) datiem

11. pielikums

Sagaidāmais efekts no UIN atliktā maksājuma ieviešanas Latvijā līdz uzņēmumu peļņas sadales brīdim, iekļaujot lielos uzņēmumus (milj. eiro)

Rādītājs	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads	5. gads	6. gads	7. gads	8. gads	9. gads	10. gads
UIN ieņēmumu papildu pieaugums	-142,47	-161,84	-52,16	95,08	161,84	191,55	223,18	256,85	292,69	330,85
PVN papildu pieaugums no Latvijas uzņēmumu kopējā neto apgrozījuma palielināšanās	103,49	206,97	310,46	413,94	517,43	620,91	724,40	827,88	931,37	1 034,85
PVN papildu pieaugums no papildu darbā iekārtoto darbinieku patēriņa izdevumu palielināšanās	4,96	10,42	16,43	23,02	30,25	38,15	46,78	56,20	66,45	77,61
Iedzīvotāju ienākumu nodokļa papildu pieaugums no darba algu izmaksāšanas papildu darbavietās	9,93	20,88	32,94	46,18	60,70	76,60	93,97	112,93	133,59	156,07
Sociālā nodokļa papildu pieaugums no darba algu izmaksāšanas papildu darbavietās	16,58	34,85	54,96	77,03	101,22	127,68	156,58	188,12	222,47	259,84
Papildu ietaupījumi sociālajā budžetā no bezdarbnieku skaita samazināšanās	5,11	10,21	15,32	20,42	25,53	30,63	35,74	40,84	45,95	51,05
Papildu fiskālais efekts no ēnu ekonomikas līmeņa samazināšanās	12,69	25,37	38,06	50,75	63,43	76,12	88,81	101,50	114,18	126,87
Budžeta ieņēmumu daļas papildu pieaugums	10,27	146,87	416,00	726,42	960,39	1161,64	1369,46	1584,31	1806,70	2037,15
Budžeta ieņēmumu daļas summārais papildu pieaugums	10,27	157,14	573,14	1299,56	2259,95	3421,59	4791,04	6375,35	8182,05	10 219,20
IKP papildu pieaugums	34,37	491,29	1391,53	2429,91	3212,57	3885,75	4580,91	5299,60	6043,50	6814,39
IKP summārais papildu pieaugums	34,37	525,65	1917,18	4347,09	7559,65	11 445,40	16 026,31	21 325,91	27 369,42	34 183,81
Budžeta ieņēmumu daļas papildu pieaugums pret 2014. gada rādītāju (procentos)	0,15%	2,08%	5,90%	10,30%	13,62%	16,48%	19,43%	22,47%	25,63%	28,90%
IKP papildu pieaugums pret 2014. gada rādītāju (procentos)	0,15%	2,08%	5,90%	10,30%	13,62%	16,48%	19,43%	22,47%	25,63%	28,90%

Avots: Autoru izstrāde

12. pielikums

Sagaidāmais efekts no UIN atliktā maksājuma ieviešanas Latvijā līdz uzņēmumu peļņas sadales brīdim, neiekļaujot lielos uzņēmumus (milj. eiro)

Rādītājs	1. gads	2. gads	3. gads	4. gads	5. gads	6. gads	7. gads	8. gads	9. gads	10. gads
UIN ieņēmumu papildu pieaugums	-106,86	-121,39	-39,12	71,32	121,39	143,68	167,40	192,66	219,54	248,17
PVN papildu pieaugums no Latvijas uzņēmumu kopējā neto apgrozījuma palielināšanās	75,86	151,73	227,59	303,45	379,31	455,18	531,04	606,90	682,77	758,63
PVN papildu pieaugums no papildu darbā iekārtoto darbinieku patēriņa izdevumu palielināšanās	4,96	10,42	16,43	23,02	30,25	38,15	46,78	56,20	66,45	77,61
Iedzīvotāju ienākumu nodokļa papildu pieaugums no darba algu izmaksāšanas papildu darbavietās	9,93	20,88	32,94	46,18	60,70	76,60	93,97	112,93	133,59	156,07
Sociālā nodokļa papildu pieaugums no darba algu izmaksāšanas papildu darbavietās	16,58	34,85	54,96	77,03	101,22	127,68	156,58	188,12	222,47	259,84
Papildu ietaupījumi sociālajā budžetā no bezdarbnieku skaita samazināšanās	5,11	10,21	15,32	20,42	25,53	30,63	35,74	40,84	45,95	51,05
Papildu fiskālais efekts no ēnu ekonomikas līmeņa samazināšanās	12,69	25,37	38,06	50,75	63,43	76,12	88,81	101,50	114,18	126,87
Budžeta ieņēmumu daļas papildu pieaugums	18,26	132,07	346,16	592,17	781,83	948,03	1120,32	1299,14	1484,95	1678,24
Budžeta ieņēmumu daļas summārais papildu pieaugums	18,26	150,33	496,49	1088,66	1870,49	2818,52	3938,85	5237,99	6722,93	8401,17
IKP papildu pieaugums	61,07	441,78	1157,94	1980,83	2615,28	3171,23	3747,55	4345,69	4967,23	5613,82
IKP summārais papildu pieaugums	61,07	502,85	1660,79	3641,62	6256,90	9428,12	13 175,67	17 521,36	22 488,59	28 102,41
Budžeta ieņēmumu daļas papildu pieaugums pret 2014. gada rādītāju (procentos)	0,26%	1,87%	4,91%	8,40%	11,09%	13,45%	15,89%	18,43%	21,06%	23,81%
IKP papildu pieaugums pret 2014. gada rādītāju (procentos)	0,26%	1,87%	4,91%	8,40%	11,09%	13,45%	15,89%	18,43%	21,06%	23,81%

Avots: Autoru izstrāde

13. pielikums

Latvijas budžeta nodokļu ieņēmumu un IKP papildu pieauguma prognozes konservatīvuma izvērtējums

Uzskatām, ka prognoze, ko esam izstrādājuši budžeta papildu ieņēmumiem no nodokļiem un IKP papildu pieaugumam UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā, ir konservatīva vairāku iemeslu dēļ.

- 1) Tas, ka aprēķinos esam izmantojuši Igaunijas uzņēmumu neto apgrozījuma pieauguma rādītāju laika posmā no 2011. līdz 2014. gadam, bet ne agrākā vai ilgākā laika periodā, objektīvāk atspoguļo šābrīža tendences Igaunijas un Latvijas ekonomikā.
- 2) Tas, ka veicot prognozes aprēķinus, mēs izmantojām Igaunijas uzņēmumu gada vidējā kopējā neto apgrozījuma pieauguma rādītāju četriem gadiem, nevis īsākam laika periodam, izslēdzot iespēju, ka mūsu prognozes rezultātus varētu ietekmēt aprēķinos izmantoto rādītāju ikgadējās svārstības.
- 3) Aprēķinos netika iekļauti vairāki sekundārie faktori, kuriem ir pozitīva ietekme uz makroekonomiskiem un mikroekonomiskiem rādītājiem un kuri paaugstina uzņēmējdarbības vides pievilcību Latvijā. Šādas ietekmes noteikti ir jānorāda:
 - nodokļu administrēšanas vienkāršošana un izmaksu samazināšanās uzņēmumiem un Valsts ieņēmumu dienestam;
 - uzņēmumu kvalitatīvas un kvantitatīvas izaugsmes ietekmē ekonomikas finanšu sektoram, kā arī valsts un pašvaldību uzņēmumiem paplašināsies klientu bāze kreditēšanai un citiem pakalpojumiem.
- 4) Veicot aprēķinus par Latvijas uzņēmumu neto apgrozījuma pieauguma tempiem UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā, mēs samazinājām aprēķinātos pieauguma tempus par 15 procentiem.
- 5) Aprēķinot patēriņa izmaksu pieaugumu, rodoties jaunām darbavietām (pateicoties UIN atliktā maksājuma ieviešanai), mēs pieņemām, ka 15 procenti no darbinieku līdzekļiem tiks izlietoti uzkrājumiem. Lielbritānijā un Somijā šis rādītājs nepārsniedz 10 procentus, bet Igaunijā un Polijā tas ir aptuveni 5 procentu līmenī (*European Commission, 2015*¹⁶).
- 6) Veicot prognozes aprēķinus, mēs piesardzīgi pieņemām, ka ēnu ekonomikas līmenis, ieviešot UIN atlikto maksājumu un nodrošinot stabilu nodokļu politiku, desmit gadu laikā samazināsies tikai par 1,8 procentpunktiem, lai gan Putniņa un Saukas (2016¹⁷) pētījumu dati liecina, ka gada vidējā ēnu ekonomikas līmeņa rādītāju starpība Igaunijas un Latvijas uzņēmumos laikā no 2009. līdz 2015. gadam atbilda 10,4 procentpunktiem. Tomēr ir skaidrs, ka šī starpība, ieviešot Latvijā UIN atlikto maksājumu, kļūs daudz mazāka.
- 7) Latvijas budžetā ienākošo papildu nodokļu ieņēmumu ikgadējā kopējā pieauguma tempi, pēc mūsu izstrādātās prognozes, atbilst 14,5 procentiem, lai gan laika periodā no 2005. līdz 2008. gadam (līdz finanšu krīzes sākumam), kad UIN likmi laikā 2002. līdz 2004.

¹⁶ European Commission, 2015, Household saving rates in the EU: Why do they differ so much? Pieejams: http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eedp/pdf/dp005_en.pdf (skatīts: 19.09.2016).

¹⁷ Putnins, T. and Sauka, A., 2016, Shadow Economy Index for the Baltic Countries 2009-2015. The Centre for Sustainable Business at SSE Riga. Pieejams: https://www.researchgate.net/publication/302994689_Shadow_Economy_Index_for_the_Baltic_Countries_2009-2015 (skatīts 31.08.2016).

gadam Latvijā samazināja no 25 līdz 15 procentiem, ikgadējā vidējā kopējā nodokļu ieņēmumu apjoma pieauguma tempi sasniedza 22,6 procentus.

- 8) Mūsu izstrādātajā Latvijas budžeta nodokļu papildu ieņēmumu prognozē pirmajos trijos gados pēc UIN atliktā maksājuma ieviešanas sagaidāmais papildu nodokļu ieņēmumu apjoms veido 8,1 procentu, lai gan pēc UIN atliktā maksājuma ieviešanas Igaunijā kopējo nodokļu ieņēmumu papildu pieaugums Igaunijas budžetā pirmajos trīs gados UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā sasniedza 19 procentus. (Kopējais nodokļu ieņēmumu pieaugums Igaunijas budžetā pirmajos trijos gados pēc UIN atliktā maksājuma ieviešanas Igaunijā tieši UIN atliktā maksājuma ieviešanas rezultātā veidoja 38,7 procentus.)

14. pielikums

Galvenie iemesli UIN atliktā maksājuma piemērošanas mērķtiecībai Latvijas lielajiem uzņēmumiem

Mūsaprāt, vienīgais trūkums scenārijam, kad UIN atliktais maksājums līdz uzņēmuma peļņas sadales brīdim tiek piemērots ne tikai mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, bet arī lielajiem uzņēmumiem, ir varbūtība, ka kopējo nodokļu papildieņēmumu apjoms Latvijas budžetā pirmajā gadā pēc UIN atliktā maksājuma ieviešanas būs par 8 miljoniem eiro mazāks. Tomēr scenārijs ar lielo uzņēmumu piedalīšanos (salīdzinājumā ar scenāriju, kurā lielie uzņēmumi nepiedalās) jau otrajā gadā ienesīs budžetā papildieņēmumus 14 miljonu eiro apmērā, trešajā gadā 70 miljonus eiro, piektajā gadā 179 miljonus eiro, bet desmitajā gadā 359 miljonus eiro. Summārie papildieņēmumi Latvijas budžetā desmit gadu laikā pirmā scenārija gadījumā (iekļauti arī lielie uzņēmumi) par 1 miljardu 818 miljoniem eiro pārsniedz analogiskos rādītājus scenārijā, kas neparedz lielo uzņēmumu iekļaušanu. Ievērojami lielāks ekonomiskā efekta apjoms vidējā termiņa un ilgtermiņa perspektīvā nav vienīgais arguments, kas apliecina, ka UIN atliktā maksājuma piemērošana lielajiem uzņēmumiem ir mērķtiecīga un pareiza. Ir arī vēl virkne citu argumentu.

- 1) Kā esam norādījuši pētījumā, Igaunijas 2000. gada nodokļu reformas efekts jūtams jau 15 gadus un joprojām nezaudē savu spēku. Tas liecina, ka, izvēloties mūsu piedāvāto scenāriju ar Latvijas lielo uzņēmumu iesaisti, arī desmitgadei sekojošajā periodā būs nodrošināti straujāki tempi IKP pieaugumam un papildu nodokļu ieņēmumiem budžetā.
- 2) Arī Latvijas lielajiem uzņēmumiem ir nepieciešama konkurētspējas paaugstināšana iekšējā, reģionālajā un globālajā tirgū. Nodokļu sloga samazināšana pazeminās ražošanas pašizmaksas Latvijas lielajos uzņēmumos, paaugstinās finansiālo stabilitāti, kā arī nodrošinās līdzvērtīgus konkurences apstākļus ar Igaunijas lielajiem uzņēmumiem. UIN atliktā maksājuma ieviešana kļūs par būtisku konkurētspējas paaugstināšanas faktoru Latvijas lielajiem uzņēmumiem gan Baltijas valstu starpā, gan arī globālā mērogā.
- 3) Ieviešot UIN atlikto maksājumu, bet nepiemērojot to lielajiem uzņēmumiem, tiks sarežģīta nodokļu administrēšana, jo tā būs atšķirīga dažādām uzņēmumu grupām.
- 4) 30,7 procenti Latvijas lielo uzņēmumu ir nerentabli. Nerentablo lielo uzņēmumu īpatsvars Latvijā ir tikai par 8,2 procentpunktiem mazāks nekā Latvijas vidējo nerentablo uzņēmumu īpatsvars, un tas liecina par finanšu resursu deficītu, zemu finansiālās stabilitātes līmeni un nepietiekamu Latvijas lielo uzņēmumu investīciju potenciālu.
- 5) Ieviešot UIN atlikto maksājumu, bet nepiemērojot to lielajiem uzņēmumiem, tiks radīta nevienlīdzība starp dažādām uzņēmumu grupām. Pasaules Bankas ekspertu vērtējumā (LETA, 2016¹⁸) ir atzīmēts, ka nodokļu piemērošana Latvijas uzņēmumu ienākumiem ir apgrūtināta, un tas deformē nodokļu sistēmu un veido nevienlīdzību.

¹⁸ LETA, 2016, Pasaules Banka: lai iekasētu vairāk nodokļu, Latvijai jāpieņem grūti lēmumi. Pieejams: http://www.delfi.lv/business/biznesa_vidē/pasaules-banka-lai-iekasetu-vairak-nodoklu-latvijai-japienem-gruti-lemumi.d?id=47591839 (skatīts: 31.08.2016).

- 6) Analizējot to, kādu UIN daļu iemaksā katra no mūsu aplūkotajām uzņēmumu grupām, izrādījās, ka lielo uzņēmumu daļa ir tikai 25 procenti no pētījumā aplūkoto uzņēmumu UIN maksājumiem.
- 7) Scenārijs ar Latvijas lielo uzņēmumu iekļaušanu UIN atliktā maksājuma ieviešanas gadījumā vairo lielo uzņēmumu īpašnieku un TOP menedžmenta apmierinātību ar nodokļu politiku. Tas pozitīvi ietekmēs nodokļu nomaksas morāli, kas savukārt pazeminās ēnu ekonomikas līmeni, kā arī mazinās iespējamību, ka lieli uzņēmumi varētu pilnīgi vai daļēji pāriet citā nodokļu jurisdikcijā.
- 8) UIN atliktā maksājuma ieviešana lielajiem uzņēmumiem nodrošinās papildus no citām valstīm uz Latviju pārvietoto uzņēmumu skaitu.

Lielo uzņēmumu neiekļaušana mūsu piedāvātajā nodokļu režīmā tā ieviešanas gadījumā var veicināt šo uzņēmumu decentralizāciju un sadrumstalošanu nolūkā iegūt UIN atlikto maksājumu. Esošajiem vidējiem uzņēmumiem, kas pēc Eiropas klasifikācijas rādītājiem tuvojas lielo uzņēmumu grupai, nebūs stimula kļūt par lielajiem uzņēmumiem.